

«СӘЛЕМДЕСУ/ҚОШТАСУ» ҮЛГІЛЕРІНІҢ ТІЛ ҮЙЕТУДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

П.Т. Мейленбекова, ф.э.к., апа оқыт.

*Ә-Фараби атындағы Қазак Ұлттық университеті
Алматы, Қазакстан*

Түйін сөздер: тіл, қарым-қатынас, қошпасау, сәлемдесу, вербалды, байыр-қалды қарым-қатынас

«Тіл» – қарым-қатынас құралы болғандықтан, қатынасшы не-тізгі бастамасы, жылы сәлемдесуден басталып, дұрыс қошпасаумен жалғасын тауып жатады. Қай тілде болмасын бір мағынаны білетте ойды білдіретін сөз, сөз тіркесі, сөйлемнің түрлі нұсқалары орн алып жататыны қалыпты жағдай. Бір сөзбен айтқанда, бұл ертілдің сөздік қорының яғни лексикалық қорының байлығына, тарлығына, мәдениаралық қатынасына байланысты болуы әбден мүмкін.

Екінші тілді үйретуде «сәлемдесу – қошпасау» үлгілеріне ерек-не тоқталып, сол тілді үйрену, саналы түрде меңгеру барысында латын орна ерекше екенін атап өтуді де қажет етеді.

Қазакта «Сәлемдеу – сөз басы», «Сәлем – сөз аясы», 16. Әлемдесуге қатысты әлемі де, тәрбиелік мағынасы зор қазақты өздер қатарын тізбектеп атап өтуге болады. Қазак халқының ғана емес, жалпы түркі тілдес халықтарының бәрінде десек те болар, жылы сәлемдесуден басталған қатынас, әрі қарай дұрыс жалта-лан тауып, қарым-қатынас жасаудың негізі боламын болмамын қысы білеі және сонан датдылы түрде тәрбиеленеді.

Мақала «сәлемдесу/қошпасау» үлгілеріне арналған, апа өту рек, қазакта «Ұяда не көрсен, ұшқанда соны ілерсін» деген қағал да тақырыптың бастапқы мағынасын кенінен ашып тұр-ғанды. Қазак халқында сәлемдесудің бірнеше түрі бар. Алайда лардың бәрінде де, жасы кішілер жасы үлкендерге бірінші сә-лем береді. Әйте, сәлемдескенде қол алысады. Онда адамдар тақандарын бір-біріне түйістіріп ұстайды. Ол мұсылман тағы-ында – «мусафих» деп аталады. Қол алысқанда сауасакты ұшып-еріп сәлемдесу – әдепсіздік. Жасы үлкен, кіші болсын, екі адам ыналған жерге келген кші ең бірінші көпшілікпен сәлемдеседі, ырқат, мүгедек жанға сәлем адам ең бірінші сәлем бергені айты.

Әйел адамға ер адам, бастығына қызметкері, жастар үлкенге ең бірінші сәлем береді. Амандасқанда біреуге басыңызды иліп, ытыңызды қозғап, қолыңызды көтеріп, көзіңізді қысып, ерсі-рекет жасамас болар. Егер де сәлем берген кісіңіздің құлағы ес-тімесе, оған сәлеміңізді ымдап түсіндіруге болады. Сәлем беруде берік ұстанатын қағидалар:

1. Танымсыз, танымасын жасы кіші адам үлкенге сәлем бермей өтпейді.
2. Ақ үстінде тұрып сәлем бермейді.
3. Ағты адам жауға бірінші сәлем береді.
4. Таңитын адамдармен сәлемдеспей, немесе сәлемін алмай өтпейді.
5. Келге жатқан адам отырған адамға сәлем береді.
6. Әкесінің, шешесінің көзін көргендерге айрықша сәлем беріп, құрмет көрсетеді, батасын алады.
7. Кешке не түнде үйге кірген адам: «Кеш жарық!» деп сә-лемдеседі.

Міне, осындай сәлемдесудің сөзбен ғана емес, сонымен қатар ым-нишара арқылы да сәлемдесу түрі де ер халықта кездеді.

Сондай-ақ, сәлемдесуге тыым салынатын жайлары тағы да бар. Қандай жағдайда сәлемдесуге тыым салынады? Егер де өзін-мен бірге туған апа-қарындасын, некелі әйелін болмаса, басқа әйелдермен қол алысып амандасқандан кейін оның қолынан сүйіп, ті кісімен қол алысып амандасқаннан кейін оның қолынан сүйіп, құрмет көрсетсеңіз айыбы жоқ. Туған-туысын, жолдас-достарын ұзақ сапардан қайтып оралса, әйтпесе олардың көптеген бері көр-месен қол алысып амандасып, құшақтасып көрісіп, сәлемдесуіңе болады. Солардың ішінде жас балалардың бетінен, маңдайынан сүйген айып емес. Алайда ересек адамдардың (ерлердің) бір-бірі-мен сүйсініп амандасуы – ерсі саналады.

Қызмет орнына, бөлмеге келген адамдармен ер адам түреге-ліп амандасалды.

Ата-ене күйеу баласының, келінінің маңдайына ернін типтіз-бейді, ал жетпесі қайын сіндісің, апалы-сінділілер бір-бірін бе-тінен сүйіп, құшақтасып көріседі. Ислам діні адамдардың өзара сәлемдесуіне айрықша мән берген. Құран Кәрімнің ниса сүресі-нің 86-аятында былай деп айтылған: «Егер сізге сәлем берілсе, сіз онан жақсырақ болмаса да, тап өзіндей етіп жауап қайтарыңыз»

Казакский национальный университет
имени аль-Фараби

НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОРПУС ЯЗЫКА

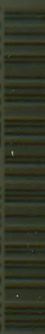
&

ВОПРОСЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Сборник материалов
международного научно-методического семинара
26 ноября 2015 г.

Алматы 2015

CNT31GA0NF L2698-60004

Қазақ халқы ежелден мұсылман бауырмыз деп бірін-бірі жақын тартып, қауышқан кездерінде жылы шыраймен амандасып, сәлемін берген кезінде сәлем алушы да ізгі ниетін асыра білдіріп жатады. Сәлемдесу мен қоштасу үлгілері ұстанатын дінге тікелей байланысты екеніне көз жеткізуге болады. Қазақ пен орыстан басқа, мысалға будда дінін қабылдаған қытай, тайланд, үндіс, малайзия халықтарының амандасуларынан вербалды және бейвербалды амалдарынан көптеген сәйкестіктерді аңғарамыз. Сол сияқты қазақ халқының қырғыз, өзбек, ұйғыр, түрік – жалпы түркі халықтарымен, ал орыстың славян халықтарымен сәлемдесу/қоштасу үлгілерінің бір-бірімен байланыстылығы бар.

Бір қарағанда, «сәлемдесу/қоштасу» дағдылы және қарапайым сөз болып көрінуі мүмкін. Дегенмен бұл сөздерде лексикалық, әсіресе ұлттық сипат және халықтың тарихы мен оның өзге этнос, керек десеңіз дінмен қатысы бар деген ғалымдардың дәлелденген пікірлерін зерттеулерулерінен көруге болады.

Мысалы: осетин халқы бір-бірімен кездескенде «Пусть будет добрым твой день!» немесе армян халқының сәлемдесуінің орыс тіліндегі тікелей мағынасы – «Добрая вестъ» и «солнце!».

Соңғы армян халқының сәлемдесуі екі түбірлі сөз болған. Ғасырлар бойы адамдар жүздескенде, «Доброго солнце тебе, Добрых вестей тебе!», – деп, бір-біріне тілек айту арқылы сәлемдессе керек.

Ал орыс тіліндегі *сәлемдесу/қоштасу* сөздерінің лексикалық сипатына мән беріп, зерттеу жүргізген ғалым М. Крангауз бастапқы мағыналары мен қазіргі қоғамдағы қолданылу үлгілерін келтіре отырып, зерттеуге тырысқан.

Орыс тілінде «*Здравствуйте!*», «*Добрый день!*» немесе «*Доброе утро!*» этимологиясы нақты берілген, бірақ мағынасы белгісіз сөздер де бар. Мағынасы нақты емес сөздерге тарихи талдау жүргізер болсақ, олардың түбірлерінде «вет-» жиі кездеседі. Мысалы: салтанатты немесе ресми десек те болар «*Приветствую Вас*» сөзінің мағынасы және күнделікті қолданылатын «*привет*» сөзінің мағынасы көмескі. Тарихи шығуына орай айтар болсақ, «вестъ» біртүбірлі. Бұл сұраққа РМГУ лингвистикалық институтының директоры М. Крангауздың жауабы өзгеше, неліктен біз сәлемдескенде белгісіз «вестъ» түбірін қолданамыз? Бұл орыс тіліндегі түбір кейбір сөйлеу әрекетінде «говорить» сөзіне ұқсас.

Түбір орыс тіліндегі көптеген сөздерде сақталған, мысалы, «совет», «ответ», «обет», т.б. Осы тұста бар мәселе констатация туралы немесе әңгімелесушіге айтылатын сөз болса, одан да негізгісі «при-» приставкасы «при-вет» игі сөзінің семантикалық қызметін атқарады. Мұндағы айтпағымыз, «при-» приставкасы өзге сөздермен жақындасуын, мысалы «приласкать» таныстыру деп білеміз. Жалпы, орыс тіліндегі «привет» сөзі «жылы, игі» сөз деп түсінеміз. Сәлемдесудің бұл түрі қоғамымызда жаппай қолданылуда. Біз бір-бірімізбен үнемі сөзімізді сәлемдесуден бастаймыз, ал сәлемдесудің түрі өте көп, оның көп болатын тұстары түрлі жағдайға байланысты деп айтар едік, мысалы, ұлттық менталитетке байланысты, тілдік жағдаятқа байланысты, т.б. атай беруге болады. Сәлемдесеміз, қоштасамыз, бірақ қолданып отырған сөздердің мағынасына үнемі көңіл аудара бермейміз. Кейбір сөздердің мағыналары ұмытылып та жатады, кездескенде қолданатын сөздер таңба ретінде айтылады және бұл ұғым көптің этикет қолданысы болып табылады.

«Біз тілек білдіре қоштасып, ал кездескенде бәрі жақсы екенін білдіріп жатамыз», әрі бұның бәрі тілдік қолданыс арқылы жүзеге асады. Осы тұста орыс тіліндегі «Доброй ночи!» үнемі әрі ойланбастан қолданылатын сөз, сонда түн мейірімді болу керек пе? – деген сауал сол тілді тұтынушылар арасында да туындап жатады. Осы тұста тағы да ресей ғалымы М. Крангауздың пікірін келтіре кеткен жөн.

«Да, а уж точно, когда мы говорим «здравствуй» или «здравствуйте», мы не задумываемся о здоровье собеседника. Тем более, что здесь есть разные гипотезы о происхождении этого слова. Возможно, это было не пожелание «здравствуй», как мы ощущаем это сегодня, «здравствуй» и «здравствуйте», возможно, это форма первого лица «здравствую», что собственно и означало «приветствую». А окончание стерлось в процессе употребления. Вообще, для русского языка характерно довольно четкое распределение. Пожелания выполняют роль прощания, а в качестве приветствия, как правило, используются не пожелания, а скорее констатация чего-то. Такие слова, как «привет», в частности, или «хлеб да соль», «мир вам» – в них мы видим, что используется (его трудно определить даже) либо именительный, либо винительный падеж. А в прощаниях используется родительный

падеж – «добробоги», «счастливого пути», «спокойной ночи», то есть я желаю тебе спокойной ночи, я желаю тебе счастливого пути, или желаю тебе удачи, но «желаю» мы опускаем. Таково свойство нашей культуры, что мы прощаемся пожеланием, а при встрече мы констатируем наличие чего-то хорошего и показываем, что все хорошо. Я немножко заострил, говоря, что это свойство нашей культуры. Это не только, конечно, нашей культуры свойство. Но у нас это очень четко распределено именно благодаря падежной системе», – дейді ғалым М. Крангауз.

Сондай-ақ, «Пока!» – сөзінің толық мағынасы жоғалған. Неліктен қоштасқанда «пока» сөзі қолданылады. Бұл сөз, жеке өз алдына қолданылмайды, үнемі бір сөзбен байланыстырып қолданылады. «До тех пор, пока; пока не наступит какой-то момент» – деп бекер айтылмаса керек. Ендеше, неліктен қоштасқанда «Пока!» деп орыстар да, қазақтар да қолданады? Әрине мұндай сұрақтардың туындауы да қалыпты жағдай және бұл өз алдына зерттеуді қажет етеді.

Сәлемдесу мен қоштасудың белгілі, қалыптасқан вербалды түрлерімен бірге бейвербалды амалдары да кенінен қолданылады. Түркі халықтарының басым көпшілігінде ер адамдар қос қолдап, төс қағыстырып амандасса, қыз балалар мен әйелдер бір-бірімен құшақтасып, сүйісіп немесе қол алысып амандасуы мүмкін. Сондай-ақ қазақ халқының әдет-ғұрпында жас келіндердің ата-ене, қайын ағалары немесе жасы үлкен кісілермен тізесін сәл бүгіп, қолын айкастырып тізесінің үстіне қойып, басын иіп сәлемдесу дәстүрі бар. Көптен көріспеген жақын, туыс адамдардың бірі екіншісінің мойнынан құшақтап немесе мойнына асылып сағынышы мен қуанышын білдіретіні белгілі. Осындай бейвербалды амалдар қыз бала не жас әйел тарапынан немесе кіші бала мен шешесі, әкесі, атасы-апасы арасында жиі кездеседі. Мұндай ишарат түрі жақын адамына еркелеу мәнін де білдіреді.

Жалпы қоғамдағы қатынас барысында қай халықтың болмасын сәлемдесу мен қоштасудағы вербалды, бейвербалды амалдарының дұрыс, орынды қолданылуы тіл тұтынушылар үшін де, тіл үйренушілер үшін де өте маңызды деп білеміз. Кез келген тілді үйрену барысында ең алдымен сәлемдесу, қоштасу түрлерінен бастайтыны да дәлел.

Осы тұста айта кету керек, қазіргі кезде ешкім осы сәлемдесу/қоштасу сөздерінің пайда болу, қалыптасу тарихына, бастапқы-

дағы мағынасына мән бере бермейді. Қазіргі біздің қоғамымызда екі тіл (қазақ/орыс) қатар қарым-қатынаста болғандықтан, мақаламыз осы екі тілде, қоғамымыздағы сәлемдесу/қоштасу үлгілерінің бастапқы мағынасы мен қарым-қатынас барысында қолданылуы, лексикалық сипаты, яғни вербалды, бейвербалды амалдары жайында сөз болмақ.

Амандасу үлгілеріне әсер ететін дінге, текке, салт-дәстүрге байланысты фактордан басқа, тарихи-саяси жағдайлар мен географиялық орналасулар қарқынды ықпал етеді. Я діні, я тегі еш байланыспайтын орыс және қазақ тілдеріндегі сәлемдесу/қоштасу үлгілерінің ұқсас жақтары көптеп кездеседі. Айта кетер болсақ, қазіргі біздің қоғамымызда жиі ұшырасатын сәлемдесу «Привет!» сөзі болса, қоштасу үлгісінің кеңінен тараған түрі «Пока!» сөзі екенін аңғару қиындық туғызбайды және бұл сөздер үнемі қолданылады. Қоштасудың бұл түрін балалар да, жастар да үлкендер де, жаппай қолданады. Сонымен қатар бұл сөздер түрін орыстар ғана емес қазақтардың да жиі қолданатынын зерттеу барысында аңғарылды.

Тарихи хронологияға көз жүгіртсек, 200 жылдан астам уақыт Ресей патшалығының құзырында келіп, 1991 жылы Тәуелсіздігімізді алғаннан бастап, жоғалтқан ұлттық, рухани құндылықтарды қайта оралту барысында көптеген өзгерістер болды. Соның бірі қазақ тілінің сөздік қорын молайту барысында орыс тіліндегі сөздерді қазақ тіліне сәйкестендіріп аударып, қолданысқа енгізу үдерісі қолға алынды. Осыдан келе қазақ тіліндегі сәлемдесу үлгілеріне де өзгерістердің болуы таңғалдырмайтын жәйт. Мәселен, қазақ тіліндегі жастар арасында етек алған «Сәлем» сөзі орыс тіліндегі «Привет» үлгісіне ыңғайластырып алынған, сонымен қатар «Здраствуйте!» мен «Сәлеметсіз бе?», «Как дела?» мен «Қалайсың?» деген нұсқалары параллель түрде қаралады.

Орыс халқында жас ерекшелігіне қарамай бәрі бірдей «Привет!», «Здравствуйте!», «Как дела?» үлгілерін жаппай пайдаланса, қазақ халқында бұл амандасулардың өз орны мен тәртібі бар: «Сәлеметсіз бе?» – үлкендер арасында, «Сәлем!» – жастар арасында, «Қалайсың?» – құрдастар арасында қолданысқа ие.

Орыс тілінде «До свидания», «До встречи», «Пока», «Давай» қоштасу түрлері қолданысқа ие болса, қазақ тілінде «Кездескенше/Кездескенше, күн жақсы!» немесе «Көріскенше!/Көріскенше,

күн жақсы!», «Көріскенше, аман-есен болыңыз!» қоштасу түрлері екі жақты ой туындырмайды және үнемі қолданыста, лексикалық-семантикалық жағынан да мағыналы да, ал, қоштасудың «Сау бол!» немесе «Қош бол!» түрлері мағынасына тереңірек тоқталуды қажет етеді. Бұған мысал ретінде, көптеген тілші ғалымдар немесе жасы үлкен адамдар сауалнама жүргізу барысында қоштасудың осы формаларына өзінше көзқарастарын білдіріп жатады. Сондықтан да, осы «Сау бол!», «Қош бол!» қоштасулары осы тілді тұтынушылар арасынан жағымды, жағымсыз тұрғыда қабылдайтындар көптеп кездесіп жатса, енді бір жағынан қазақ тілін үйренуші өзге ұлт өкілдерінде де бұл жағынан өзінше сұрақтар туындап жатады: «Сау бол!/Сау болыңыз!» қоштасудың екі жағдайда қолданылады, сонымен бірге «түшкірген» кезде тілек ретінде де қоғамда үнемі қолданылатыны белгілі, мұндағы айтпағымыз, көрісетін және қайта көріспейтін жағдайда да, тілек ретінде де тілдік қолданыста және тілді үйренуші өзге ұлт өкілдерінің сауалдары да осы жайында туындап жатады. Бұл тұста кеңінен қолданылу ерекшеліктеріне, айырмашылықтарына және лексикасына да, этимологиясына да, тоқталудың қажеттілігі зор деп білеміз.

Жаһандану үдерісіне сай орыс тілінде де, қазақ тілінде де қазіргі кезде көптеп өзгерістер ене бастады. Қазақстан телеарналарында орыс тілді былай қойғанда түрік, корей және өзге елдердің телесериалдары көптеп берілуіне байланысты, «Қош көрдік», «Мераба», «ни хао» одан қалса, «Хай» секілді сәлемдесу үлгілері қоғамымызда кеңінен қолданысқа еніп жатыр. Телебағдарламалар да өз әсерін тигізуде. Мысал келтірер болсақ, орыс тіліндегі «Добрый вечер» сәлемдесу/қоштасу үлгісі ретінде «Добрый вечер» бағдарламасының экранда жарық көруінен соң қолданысқа иеленген. Сол секілді, қос тілде күн мезгіліне сай «Қайырлы күн» – «Добрый день», «Қайырлы таң» – «Доброе утро», «Қайырлы кеш» – «Добрый вечер» сәлемдесу/қоштасуда жиі пайдаланылады.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В СИСТЕМЕ ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

З.А.Муканова

*Казахский национальный университет им. аль-Фараби,
Алматы, Казахстан*

Ключевые слова: культура, латинский язык, классический язык

Общеизвестна исключительная роль латинского языка в истории мировой культуры. Латинский и греческий языки оказывали и оказывают огромное влияние на исторические судьбы различных языков. Многие латинские языковые элементы стали интернациональными, проникая в различные языки генетически и структурно. В начале XX века известный филолог-классик Ф. Ф. Зелинский создал цикл лекций (1), призванный объяснить, зачем современному обществу нужна античность вообще и латынь в особенности. В частности, он высказывает интересную мысль, что, хотя истинной целью изучения античности и латинского языка всегда было поддержание и обогащение культуры, каждая эпоха выдвигала для себя «явную» цель их изучения, то есть объясняла, какую непосредственную пользу может принести их изучение в данных условиях.

Изучение латинского языка является неотъемлемой частью современного гуманитарного образования. На протяжении многих веков латинский язык был выражением европейской культуры, науки и образования. Именно латынь связывала в единое целое и формировала Европу. Для студентов-историков знание латинского языка как языка классической древности способствует адекватному восприятию курсов по истории Древнего Рима и Западного средневековья.

Очевидность связей латинского языка и профилирующих дисциплин доказывает значимость и важность латыни в университетском курсе подготовки будущего историка: научная работа по многим периодам истории невозможна без знания языка первоисточников. Изучение латинского языка имеет не только практическое, но и большое общеобразовательное значение, что

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Г.Б. Мадиева, С.Б. Бектемирова, М.Қ. Мәмбетова, Г.Н. Исакова</i> Методы и приемы составления корпуса казахского языка	3
<i>С.Б. Бектемирова, Д.А. Карагойшиева</i> Электронды сөздіктерді құрастырудың тиімді жолдары	12
<i>А.А. Бонч-Осмоловская</i> Национальный корпус русского языка: культурологика (к постановке задачи)	19
<i>Н.Р. Добрушина, М.А. Даниэль</i> Корпус устной диалектной речи	25
<i>Н. Р. Добрушина, М. А. Даниэль, Л.Я.Зайдельман</i> Автоматические подходы к сбору разметке текстов казахского языка	35
<i>Г..N. Iskakova, D.A. Karagoishiyeva</i> The corpus-based approach to language teaching and learning	41
<i>Д.А. Қарагойшиева, С.Б. Бектемирова, Г. Н. Исакова</i> Ауызша сөйлеу корпусының тілді оқытудағы тиімділігі (қазақ тілінің сөйлеу синтезаторы негізінде)	44
<i>Р. Кондыбаева, Ж. Қүзембекова</i> Методы исследования интенсивности изолированных слов в казахском языке	52
<i>М.Қ. Мәмбетова, А.Қ. Мәмбетова</i> Қазақ тілінің ресми-іскери корпусын оқытудағы клишелердің рөлі	60
<i>А. Әлиакбарова, Н. Утемғалиева, Д. Рскелдиев</i> Ағылшын тілін оқытуда лексикалық интерференцияның рөлі	66
<i>А. Zh. Aksholakova, V.B. Shakenova</i> Effective time management in the process of language learning	71
<i>T. Dzharasova, D. Rskeldieva</i> Toastmaster's speaking lessons	76

<i>П.Т. Медетбекова</i> «Сәлемдесу/қоштасу» үлгілерінің тілді үйретудегі ерекшеліктері	80
<i>З.А. Муканова</i> Методика преподавания латинского языка в системе гуманитарного образования	87
<i>А.К. Садыкова, А.Т. Аушахман</i> Современные подходы к обучению иностранному языку для профессиональных целей	92
<i>З.С. Советова</i> Қазақ тілін екінші тіл ретінде үйретуде техникалық бағытта білім алатын болашақ мамандардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту жолдары	97
<i>А.К. Таусогарова</i> Қақтығысты мәтіндердің прагматикалық ерекшеліктеріне лингвистикалық талдау жүргізу тәжірибесінен	104
<i>Ж.М. Уматова, А.Т. Алимбаева</i> Шет тілдерін оқыту үдерісінде интернет-технологияларды қолдану	109
<i>Н.А. Утемғалиева, Д.Б. Рскелдиева, А.Т. Әлиакбарова</i> Ағылшын тілін оқытуда case-study әдісін қолдану	117
<i>V.B. Shakenova, A.Zh. Aksholakova</i> Scientific and methodological culture of teachers	122